

Comissió
Interuniversitària
de Llenguatge
Administratiu
i Jurídic

Actes de la V Jornada (15 d'abril de 2005)

Confonem gènere i sexe?

Llenguatge no sexista: fenomen, límit i aplicació

«Les persones estem preocupats i preocupades» (?!)

Criteris per a un ús no sexista del llenguatge en els textos del Parlament de Catalunya

Marta Payà

Departament de Serveis Lingüístics del Parlament de Catalunya

1 Introducció

L'any 1996, en una comissió parlamentària, una diputada va dir: «Les persones que estem *preocupats*, i preocupades, per la manca de participació de les dones no sols en l'àmbit polític, sinó en tots els àmbits de la societat, pensem i creiem que és molt important el paper dels mitjans de comunicació...».¹ El 1999, en una altra comissió, una altra diputada va afirmar que «l'escola pública té un únic interès: els *i les* infants i adolescents».²

No són casos aïllats, i demostren que l'ús del desdoblament del gènere gramatical s'ha arribat a generalitzar tant que moltes vegades es fa d'una manera descontrolada i mecànica, fins i tot quan lingüísticament és injustificat, com hem vist amb els exemples anteriors: no té sentit concordar el substantiu *persones* amb un adjectiu masculí, ni *infants* amb un de femení.

De vegades l'ús sistemàtic del desdoblament de gènere dona lloc a ambigüitats ben curioses. Per exemple, no fa pas gaire, en un discurs que vam haver de revisar s'afirmava que «TV3 és el vincle d'unió entre els catalans i les catalanes que viuen fora de Catalunya», on es podia entendre que TV3 és un element d'unió entre tota la gent catalana quan és fora del país, o bé també es podia interpretar que la cadena de la televisió pública catalana té una funció d'alcovota que fins ara desconexíem, perquè fomenta la unió entre els homes catalans i les dones catalanes.

L'objectiu d'aquesta comunicació és presentar els criteris que fem servir en el Departament de Serveis Lingüístics per evitar un ús sexista del llenguatge en els textos de la cambra. En farem una presentació històrica, des que es van gestar fins a l'actualitat, perquè pensem que només es poden entendre com el resultat d'un procés complex.

¹ Fragment d'una compareixença en la Comissió de Control Parlamentari de l'Actuació de la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió i de les Empreses Filials. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*. Sèrie C, núm. 30 (12 d'abril de 1996), pàg. 841. (La cursiva és nostra.)

² Fragment d'una compareixença en el Ple del Parlament, en el debat general sobre la política educativa. *Diari de Sessions del Parlament de Catalunya*. Sèrie P, núm. 109 (25 de febrer de 1999), pàg. 841. (La cursiva és nostra. En la publicació al *Diari de Sessions* es va corregir la incoherència en la concordança.)

2 Breu presentació del Departament de Serveis Lingüístics³

Abans de continuar, creiem que serà útil que expliquem molt succintament la manera com està organitzat el Departament de Serveis Lingüístics del Parlament de Catalunya i com ha evolucionat al llarg de la història, i també que presentem els diferents tipus de textos que té encomanat de revisar.

Fins a l'any 2000, el Servei de Publicacions comprenia el nostre actual departament. Aquell any es va produir una reestructuració per la qual el Servei de Publicacions es va dividir en el Departament de Serveis Lingüístics, per una banda, i el Departament d'Edicions, per l'altra. Al seu torn, el Departament de Serveis Lingüístics, que és el que ens ocupa, es dividia en dues àrees: l'Àrea de Transcripció, que s'especialitzava en la correcció i l'adequació lingüístiques de les intervencions orals que es produïen en les reunions dels òrgans de la cambra (en comissions o en sessions plenàries), i l'Àrea d'Assessorament Lingüístic, que s'especialitzava en la correcció i l'adequació lingüístiques dels textos escrits.⁴ A partir d'ara ens centrarem en els textos escrits, que són competència de l'Àrea d'Assessorament Lingüístic, perquè en la transcripció de les intervencions orals s'imposa el principi de fidelitat i, en canvi, en les produccions escrites tenim un marge d'intervenció superior, sempre que els textos no tinguin una autoria concreta, més o menys desmarcada de la institució.

Els textos que s'elaboren al Parlament són molt diversos i, sobretot, tenen característiques i implicacions diferents. Així, corregim des de notes de premsa fins a lleis, passant per invitacions, convocatòries de personal, cartes o altres documents administratius. És evident que una invitació i una llei tenen trets estilístics i formals molt diferents però, sobretot, la invitació no té repercussió legal i la llei sí. És a dir, si en la pràctica dels registres estàndard i formal de la llengua ja sol ser desitjable afavorir l'exactitud i la claredat i evitar les ambigüitats, en el cas del llenguatge legislatiu encara ho és més, perquè en els textos com les lleis, les mocions i les resolucions, com deia fa poc Margarida Sanjaume en una ponència, «les paraules són llei».⁵

3 Criteris per evitar un ús sexista del llenguatge

Si intentem reconstruir la història de la pràctica de criteris per evitar un ús sexista del llenguatge en els textos del Parlament de Catalunya, hem de distingir-hi tres moments clau: el 1994, el 1996 i el 1999, que donen lloc a les quatre fases que distingirem pel que fa a aquestes pràctiques:

- a) Els usos anteriors a l'any 1994.
- b) Del 1994 al 1996: l'intent del 1994 d'incorporar uns criteris per evitar l'ús sexista del llenguatge i el retorn a les pràctiques tradicionals.
- c) Del 1996 al 1999: l'aplicació dels criteris del 1996.
- d) Del 1999 a l'actualitat: l'aplicació dels criteris del 1996 amb unes quantes reformes.

3.1 Pràctica anterior al 1994

Fins al 1994, oficialment no s'havien establert uns criteris sistemàtics per evitar l'ús sexista del llenguatge, tot i que —sobretot des del començament de la dècada dels noranta— ja era una qüestió que despertava l'interès i la preocupació dels serveis lingüístics. Oficialment, però, la

³ Veg. la nota 4.

⁴ Posteriorment a la Jornada, es va produir una altra reestructuració: l'any 2006 va desaparèixer el Departament de Serveis Lingüístics i es van crear els Serveis d'Assessorament Lingüístic. Els Serveis van assumir les tasques de l'antiga Àrea d'Assessorament Lingüístic.

⁵ Sanjaume (2004).

pràctica era la tradicional en català: regia la convenció que el gènere masculí servia per designar indistintament els homes i les dones.

Com en la majoria de les llengües romàniques, en català els noms i els adjectius estan categoritzats pel gènere gramatical masculí o femení. Aquesta categoria no pot tenir correlació semàntica de sexe si el referent és inanimat, però amb els referents animats sí que pot tenir aquesta incidència semàntica: el gènere gramatical femení pot relacionar un signe lingüístic amb un referent de sexe femení, i el gènere masculí relacionar-lo amb un referent de sexe masculí. A més a més, el masculí, que és el gènere gramatical no marcat de la llengua,⁶ també s'utilitza amb funció genèrica, per designar referents animats de tots dos sexes, o de qualsevol dels dos, sense voluntat d'especificar-ho; en el cas dels adjectius, els de gènere masculí poden anar concordats no només amb nuclis masculins sinó també amb nuclis neutres o de diferents gèneres.

Resumint, doncs, tenim: en primer lloc, que el gènere masculí, com el femení, pot designar elements asexuals, d'una manera convencional; en segon lloc, que pot designar referents mascles; i encara, en tercer lloc, que, a diferència del femení, el masculí també s'utilitza amb valor genèric. Es dona el cas que en el llenguatge legislatiu, per una banda, sovinteja la necessitat de designar càrrecs i persones, i, per una altra, cal que els textos puguin ser interpretats atemporalment, amb independència de la persona concreta que en un moment determinat ocupa una determinada plaça. En aquest àmbit, l'ús del gènere masculí pot resultar fàcilment ambigu, si no queda clar si s'utilitza amb funció genèrica o bé per referir-se a persones de sexe masculí —i, per tant, en aquest últim cas, entenent que s'exclou la possibilitat que les dones ocupin certs càrrecs, amb les implicacions legals que això significa.

3.2 Etapa 1994-1996

Ens hem de situar a l'any 1994. Als anys setanta la teorització feminista havia introduït, oposat al concepte de *sexe* —determinat biològicament—, la noció de *gènere* —com a construcció sociocultural entorn de la diferència biològica—,⁷ que va triomfar sobretot en els països anglosaxons. En la pràctica de la llengua, la lluita per la igualtat entre homes i dones es va reflectir en la pretensió d'anul·lar tota traça lingüística que pogués implicar una diferència de tracte per raó de gènere —en aquest sentit sociològic i antropològic del terme—. Però cal tenir en compte que en anglès, per les característiques morfològiques que té, aquesta pretensió és més factible que en les llengües romàniques, en les quals la diferència gramatical de gènere és molt més explícita.

En un clima en què emergia una sensibilitat especial pel que fa a aquests temes, al principi del 1990 s'aprova una recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa sobre l'eliminació del sexisme en el llenguatge.⁸ En el context de l'Estat espanyol, el Ministeri d'Assumptes Socials publica l'opuscle *Usa no sexista del llenguatge administratiu*.⁹

Al Parlament de Catalunya també es comença a estudiar aquesta qüestió, fins que en la quarta legislatura, del 1992 al 1995, el Projecte de llei dels serveis de prevenció i extinció d'incendis i de

⁶ Sobre el gènere en els adjectius, Esteve Clua sosté que «el masculí és, per diverses raons, el valor no marcat d'aquesta oposició [masculí vs. femení]. Des del punt de vista morfològic, és el valor no marcat perquè no sol tenir marca explícita de flexió de gènere, de la mateixa manera que ocorre amb el singular enfront del plural o amb la tercera persona del singular en relació amb la resta de persones verbals. [...] Des de l'òptica de la sintaxi es considera que el masculí és el gènere no marcat perquè sol ser el que apareix amb elements neutres i amb elements de gènere diferent coordinats» (Clua, 2002, pàg. 486-487). Igualment, «la gran majoria de noms masculins del català no presenten una marca explícita de gènere i solen acabar en un segment no vocàlic», mentre que, «pel que fa als noms femenins, la solució majoritària presenta una *a* en situació final, que és clarament la marca de femení» (Clua, 2002, pàg. 516).

⁷ Cal tenir en compte, per tant, que no sempre que parlem de *gènere* ens referim a la categoria gramatical. Sobre aquest concepte, veg. Tubert (2003).

⁸ Recomanació núm. R(90)4 del Comitè de Ministres del Consell d'Europa, sobre l'eliminació del sexisme en el llenguatge.

⁹ Ministeri d'Assumptes Socials (1990).

salvaments de Catalunya¹⁰ obliga a afrontar el problema, perquè, a causa de la presència per primera vegada d'una dona consellera en el Govern, el text d'aquest projecte presentava contradiccions en l'ús de formes masculines i femenines dels càrrecs.

Per això, els assessors lingüístics van fer un estudi d'aquests usos discriminatoris i van elaborar una proposta de criteris per evitar-los, que van presentar a l'Oficialia Major¹¹ l'11 de març de 1994. Com es deia en l'informe amb què s'acompanyava la proposta de criteris, «a partir del moment que s'abandona la convenció i que es posa de manifest que per referir-se genèricament a un càrrec cal usar també el femení, és evident que cal fer-ho en tots els casos. És a dir, no es pot parlar, com fa el Projecte citat, de *conseller/-a de Governació* i, en canvi, parlar exclusivament d'*inspector*, *sergent* o *bomber* (art. 15, i arreu de la Llei); de *[metge] facultatiu* (art. 39.3); de *funcionari* o *interessat* (art. 42.a i f); de *director general* (art. 44.1), o, fins i tot, de *conseller* d'Economia i Finances al costat mateix de *conseller/-a de Governació!*».¹²

Proposta de criteris per a evitar l'ús sexista del llenguatge en les lleis del Parlament (1994)

1. Sempre que sigui possible cal emprar substantius col·lectius (del tipus *funcionariat*) o bé termes epicens (del tipus *l'ensenyant*). Si aquestes solucions no són possibles, recorrerem al desdoblament del terme (*les diputades i els diputats*). Usarem la barra que indica l'alternança de termes (*sergent/-a*) exclusivament en les referències a categories, dins de classificacions o llistes.

2. Cal desdoblar també els adjectius, els participis passats i els pronoms que determinen o substitueixen dos o més substantius de gènere diferent, amb vista a la claredat i la precisió de la Llei, a pesar que seguint la regla gramatical de concordança aquests modificadors haurien d'anar en masculí. En tot cas, cal procurar d'evitar aquest desdoblament usant denominadors col·lectius no marcats o per mitjà dels altres recursos que ofereix la llengua.

3. En el cas de les referències a càrrecs o funcions unipersonals fetes independentment de la persona que els pugui ocupar o exercir, que és sempre el cas dels textos normatius, cal usar sempre que sigui possible el nom de l'òrgan. Si això no és possible, perquè es vol fer referència directa a la persona titular de l'òrgan, cal desdoblar-ho (*el director o la directora*) o, millor, recórrer a fórmules no marcades (del tipus *la persona titular del Departament de...*, *la persona que n'exerceix la direcció...*).

4. En tots els casos de desdoblament en què concorrin en el text elements dels dos gèneres, cal ordenar-los d'acord amb el criteri alfabètic, aplicat als substantius (*les funcionàries i els funcionaris, les diputades i els diputats*, però *els metges i les metgesses, el secretari o la secretària*, etc.).

El 22 de març de 1994 la Mesa del Parlament va estudiar la proposta i va acordar que els criteris s'apliquessin d'una manera gradual i progressiva dins el Parlament. L'Oficialia Major va interpretar aquesta gradualitat en termes d'optativitat, ja que va emetre unes instruccions que posaven èmfasi en el fet que l'aplicació d'aquests criteris no tenia caràcter obligatori, i feia

¹⁰ Aquest projecte de llei va donar lloc a la Llei 5/1994, del 4 de maig, de regulació dels serveis de prevenció i extinció d'incendis i de salvaments de Catalunya.

¹¹ L'Oficialia Major és l'òrgan que té encomanada la direcció superior del personal del Parlament de Catalunya. Actualment, d'acord amb el Reglament del Parlament aprovat el 22 de desembre de 2005, aquest òrgan rep la denominació de Secretaria General.

¹² Citació literal del dit informe.

aquesta reflexió final: «Cal esperar que, impregnada la societat d'un sentit més profund de la igualtat de les persones, esdevingui habitual un ús que ara només sorprèn a la nostra imperfecció».¹³

El 16 de juny de 1994 el Ple del Parlament va aprovar dues mocions relacionades directament amb l'interès d'evitar l'ús sexista del llenguatge en l'Administració,¹⁴ i una diputada que formava part de la Mesa va demanar que aquestes mesures fossin adoptades pel Parlament.

Al cap de sis mesos de l'aprovació de l'acord i, per tant, d'aplicar aleatòriament els criteris proposats al mes de març, el 21 de setembre de 1994 el Servei de Publicacions va presentar un informe a la Mesa del Parlament en què exposava els resultats. En la Llei de reforma de la legislació de la funció pública,¹⁵ es posaven de manifest incongruències com les següents:¹⁶

«3. El Consell de la Policia Autònoma, sota la presidència *del / de la conseller/a* de Governació o persona en qui delegui, estarà integrat pels representants de l'Administració que designi *el/la conseller/a* de Governació i pels representants dels membres del Cos de Mossos d'Esquadra [...]» (art. 67 del Projecte, 71 de la Llei)

«3. El Consell de la Policia Autònoma, sota la presidència *del conseller* de Governació o persona en qui delegui, estarà integrat pels representants de l'Administració que designi *el conseller* de Governació i pels representants dels membres del Cos de Mossos d'Esquadra [...]» (art. 67 del Projecte, 71 de la Llei)

La Llei de la Policia de la Generalitat¹⁷ tornava a fer un ús parcial dels criteris: els aplicava només en els casos en què era possible la fórmula «la persona titular de...», però en canvi parlava de *mosso*, *caporal*, *sergent* o *inspector* només en masculí:

«1. El Cos de Mossos d'Esquadra s'estructura jeràrquicament en les escales i les categories següents:

a) Escala bàsica, que comprèn les categories de *mosso* i de *caporal*.

b) Escala intermèdia, que comprèn les categories de *sergent* i de *sotsinspector*.

c) Escala executiva, que comprèn la categoria d'*inspector*.

d) Escala superior, que comprèn les categories d'*intendent*, de *comissari* i de *major*.» (art. 18)

Fins i tot en els casos en què era possible la fórmula «la persona titular de...» es feia una discriminació, ja que aquesta fórmula s'aplicava només fins al nivell dels departaments, però no en el de les presidències:¹⁸

«[...] sens perjudici de les competències que atribueix la legislació vigent al *president de la Generalitat, la persona titular del Departament de Governació i les persones titulars dels òrgans d'aquest Departament* [...]» (DA2, apartat 1)

«[...] sens perjudici de les competències que atribueix la legislació vigent a la *persona titular de la presidència de la Generalitat, la persona titular del Departament de Governació i les persones titulars dels òrgans d'aquest Departament* [...]» (DA2, apartat 1)

¹³ Citació literal del document de l'Oficialia Major en resposta a l'informe emès pels serveis lingüístics de l'aleshores Servei de Publicacions.

¹⁴ Moció 58/IV, sobre l'ús no sexista del llenguatge a Catalunya, i Moció 59/IV, sobre la utilització d'un llenguatge no discriminatori en l'Administració.

¹⁵ Llei 9/1994, del 29 de juny, de reforma de la legislació relativa a la funció pública de la Generalitat de Catalunya.

¹⁶ A la columna de l'esquerra hi ha el text proposat pel Govern i a la de la dreta, les recomanacions proposades pel Servei de Publicacions, que van ser acceptades.

¹⁷ Llei 10/1994, de l'11 de juliol, de la Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra.

¹⁸ A la columna de l'esquerra apareix el text del Projecte de llei; a la de la dreta, el text amb les correccions que proposava el Servei de Publicacions, que van ser rebutjades.

Davant resultats com aquests, que posaven de manifest que l'aplicació gradual i a discreció d'aquells criteris «només portava a una situació caòtica, en perjudici de la coherència lingüística i estilística dels textos parlamentaris i fins i tot en perjudici de la seguretat jurídica que aquests havien de garantir»,¹⁹ en aquest informe es demanava a la Mesa que establis una norma clara (o bé en el sentit d'aplicar els criteris, o bé en el de no aplicar-los i retornar a l'ús anterior) i que fos d'aplicació obligatòria.

El 4 d'octubre de 1994, la Mesa del Parlament va acordar de deixar en suspens la resolució del 22 de març sobre els *Criteris per a evitar l'ús sexista del llenguatge en els textos del Parlament* «fins al moment en què [...] sigui possible d'aplicar, amb caràcter general, unes regles que estalviïn l'ús sexista del llenguatge». Així doncs, es va retornar a l'ús anterior, i el masculí va tornar a tenir, a més de les altres, la funció de denominació genèrica per referir-se a tota persona.

3.3 Etapa 1996-1999

Socialment i en l'àmbit institucional es va anar generalitzant la conscienciació pel que fa a la no-discriminació per raó de sexe, i això va fer que cada vegada hi hagués més pressió perquè es fes ús de formes i fórmules que evitessin el sexisme en els textos que es tramitaven al Parlament. Era un fenomen que, cada vegada més, sobrepassava les fronteres merament lingüístiques i estilístiques i agafava transcendència política. Per això, havia arribat un moment que, tant la disparitat de criteris entre uns documents i altres com la incoherència amb què s'aplicaven en un mateix document, era molt gran. A més a més, a causa de la lectura política de totes les marques que tinguessin a veure amb aquesta qüestió, era cada vegada més difícil que s'acceptessin les solucions que proposava el Servei de Publicacions, i el resultat era sempre una aplicació parcial dels criteris i, per tant, lingüísticament i estilísticament incoherent, i socialment discriminatòria.

Per això, el 29 d'octubre de 1996 el cap del Servei de Publicacions va elevar a la Mesa un altre informe, en què exposava aquest estat de coses i, davant la impossibilitat en aquelles condicions que els textos parlamentaris es publicuessin amb unes garanties de regularitat i coherència satisfactòries en aquest aspecte, demanava a la Mesa que reconsiderés aquesta qüestió i que determinés un criteri únic d'aplicació obligada: o bé en el sentit d'aprovar els criteris elaborats l'any 1994 —que ara es tornaven a presentar amb alguns retocs, d'acord amb l'experiència d'aquells dos anys— o bé en el de dictar uns altres criteris.

El 19 de novembre de 1996 la Mesa va resoldre d'aprovar els criteris preparats pels serveis lingüístics, que es van aplicar a partir d'aquell moment:

*Proposta de criteris per a evitar l'ús sexista del llenguatge en les lleis del Parlament (1996)*²⁰

En els textos dispositius i declaratius del Parlament de Catalunya, cal evitar l'ús exclusiu de formes masculines per a designar classes o categories humanes que poden ser constituïdes tant per homes com per dones i també per a referir-se genèricament a càrrecs que legalment poden ser ocupats tant per homes com per dones. Aquesta regla general s'ha d'aplicar seguint els criteris següents:

1. En el cas de les referències a càrrecs o funcions unipersonals fetes independentment de la persona que els pugui ocupar o exercir, que és sempre el cas dels textos normatius, cal usar sempre que sigui possible el nom de l'òrgan. Si això no és possible, perquè es vol fer referència directa a la persona titular de l'òrgan, cal desdoblar-ho (*el director* o *directora*) o, millor, recórrer a fórmules no marcades (del tipus *la*

¹⁹ Citem literalment del dit informe.

²⁰ En negreta, destaquem el que va canviar respecte dels criteris presentats l'any 1994.

persona titular del Departament de..., la persona que n'exerceix la direcció...).

2. Sempre que sigui possible cal emprar substantius col·lectius (del tipus *funcionariat*) o bé termes epicens (del tipus *l'infant*). Si aquestes solucions no són possibles, cal recórrer al desdoblament del terme (*els diputats i diputades*).

3. En el cas que es recorri al desdoblament, només s'ha d'aplicar al terme principal, i no pas als articles, als pronoms i als adjectius corresponents (*els funcionaris i funcionàries expedientats*).

4. Cal reservar la barra que indica l'alternança de termes (*inspector/a*) exclusivament a les referències a categories, dins de taules de correspondències o llistes.

La diferència principal respecte dels primers criteris proposats, doncs, és que a partir d'ara només es desdobra el nucli (i no els adjacents ni els pronoms amb què s'hi fa referència). D'aquesta manera, moltes vegades aconseguim de fer el text més llegible, com ara en l'exemple següent:

«El Consell Rector és format per: a) *El president o la presidenta i el vicepresident primer o la vicepresidenta primera, que són nomenats i nomenades pel conseller o la consellera de Sanitat i Seguretat Social.*»

«El Consell Rector és format per: a) *El president o presidenta i el vicepresident o vicepresidenta primer, que són nomenats pel conseller o consellera de Sanitat i Seguretat Social.*»

3.4 Des del 1999

L'experiència va demostrar que el desdoblament del gènere gramatical en plural normalment contribuïa d'una manera molt evident a dificultar la fluïdesa del text, que és un dels principals problemes del criteri de desdoblar els termes. Per això, en la mateixa línia de la decisió que s'havia pres el 1996, amb la reducció del desdoblament al nucli i no als adjacents, i tenint en compte que normalment el masculí plural es fa servir amb funció genèrica (perquè per referir-se a càrrecs en concret se sol utilitzar el singular), l'any 1999 es va adoptar la convenció d'utilitzar els plurals masculins amb aquest valor genèric.

Aquest és un canvi significatiu respecte dels criteris anteriors que apliquem *de facto*, però que està pendent d'aprovació. Actualment estem elaborant una guia de tècnica legislativa i un llibre d'estil de redacció dels textos normatius i declaratius. Els criteris per evitar un ús sexista del llenguatge formen part d'aquestes propostes d'abast més ampli i, per tant, s'espera que s'aprovin quan aquestes propostes es tinguin a punt per elevar a la Mesa.

Aquests són, en definitiva, els usos actuals:

«El gènere: criteris per a un llenguatge no sexista». A: *Criteris de redacció dels textos normatius i declaratius del Parlament de Catalunya* (en preparació)²¹

En els textos legislatius cal evitar l'ús exclusiu de formes masculines o, eventualment, femenines (*les secretàries dels alts càrrecs; les funcionàries del cos de llevadores*) per a designar classes o categories humanes que poden ser constituïdes tant per homes com per dones i també per a referir-se genèricament a professions, oficis, càrrecs o

²¹ Veg. la nota 20.

funcions que tant poden ser ocupats per homes com per dones. Aquesta regla general s'ha d'aplicar seguint els criteris següents:

1. En el cas de les referències a càrrecs o funcions unipersonals fetes independentment de la persona que els pugui ocupar o exercir, que és sempre el cas dels textos normatius, cal usar sempre que sigui possible el nom de l'òrgan (*la Presidència, l'Alcaldia*). Si això no és possible, perquè es vol fer referència directa a la persona titular de l'òrgan, cal desdoblant el substantiu (*el director o directora*) o, millor, recórrer a fórmules no marcades (*la persona titular del Departament; la persona que n'exerceix la direcció*).

2. Sempre que sigui possible cal emprar substantius col·lectius (*el funcionariat; la població de Catalunya; el personal al servei de l'Agència*) o bé termes epicens (*els drets de l'infant; els subjectes que poden ésser responsables*). **Si això no és possible, perquè en resultaria un text massa enfarfat, cal entendre el plural masculí com un terme genèric, referit tant a les persones de sexe masculí com a les de sexe femení (*els membres dels consells regionals són nomenats i separats dels càrrecs sens perjudici que puguin ésser reelegits*).**

3. **En els casos de desdoblament en què concorrin en el text elements dels dos gèneres, cal ordenar-los d'acord amb el criteri alfabètic, aplicat als substantius (*les funcionàries i els funcionaris; les diputades i els diputats; però els metges i les metgesses; el secretari o secretària, etc.*), llevat dels substantius seguits d'un adjectiu que els determina tots dos, en què cal posar el masculí abans del femení per a evitar l'ambigüitat que altrament es produiria (*els funcionaris i funcionàries expedientats; el lletrat o lletrada assignat*).**

4. Cal reservar la barra que indica l'alternança de gèneres (*inspector/a; administratiu/iva; bibliotecari/ària*) exclusivament a les referències a categories, dins de taules de correspondències o llistes d'equivalències.

4 Cloenda

Tal com hem vist, doncs, els criteris actuals són fruit de tots aquests anys de reflexió i, sobretot, de la pràctica concreta dels textos que han anat passant pels serveis lingüístics. Cal tenir en compte que no podem intervenir de la mateixa manera ni en el mateix grau en els textos que tenen una autoria particular (com, per exemple, alguns llibres que edita el Departament d'Edicions del Parlament, on poden aparèixer articles o estudis que, encara que siguin de membres de la cambra, van signats i, per tant, no responen al criteri institucional sinó al de l'autor o autora); també és el cas de pròlegs o fins i tot de discursos de determinats càrrecs institucionals. Aquesta mateixa trajectòria de reflexió a partir de l'experiència ens demostra que uns criteris no són mai definitius: la necessitat de revisió constant sorgeix cada dia, amb cada text.

Per acabar, us agraeixo l'atenció i dono les gràcies a la comissió organitzadora per haver-nos aplegat avui aquí per discutir sobre el gènere i el sexe —i no només dels àngels—. Perquè una cosa és que siguem dones preocupades i homes preocupats per evitar un ús sexista del llenguatge. Però, si no hi posem ordre, potser acabarem sent éssers humans preocupades i preocupats, o persones preocupats i preocupades, i amb aquest desgavell és difícil aconseguir una pràctica lingüística i un tracte social sense discriminacions per a ningú, però necessàriament lògics i coherents. Sense la lògica lingüística i el sentit comú, sí que acabarem discutint del sexe dels àngels...

Bibliografia

- CLUA, Esteve. «Gènere i nombre en els noms i en els adjectius». A: Solà, Joan; Lloret, M. Rosa; Mascaró, Joan; Pérez Saldanya, Manuel (dir.). *Gramàtica del català contemporani*. Volum 1, *Introducció. Fonètica i fonologia. Morfologia*. Barcelona: Empúries, 2002, pàg. 483-534.
- DUARTE, Carles. «La discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu». A: *Llengua i administració*. Barcelona: La Magrana, 1986, pàg. 129-139.
- GENERALITAT DE CATALUNYA. *Indicacions per evitar la discriminació per raó de sexe en el llenguatge administratiu*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de la Presidència. Comissió Interdepartamental de Promoció de la Dona, 1992.
- GENERALITAT VALENCIANA. *Recomanacions per a un ús no sexista de la llengua*. València: Generalitat Valenciana. Institut Valencià de la Dona, 1989.
- MESTRES, Josep M. et al. «El sexisme en el llenguatge». A: *Manual d'estil. La redacció i l'edició de textos*. 2a edició. Barcelona: Eumo Editorial; Universitat de Barcelona; Universitat Pompeu Fabra; Associació de Mestres Rosa Sensat, 2000, cap. 10, pàg. 295-332.
- MINISTERI D'ASSUMPTES SOCIALS. *Usa no sexista del llenguatge administratiu*. Madrid: Ministerio de Administraciones Públicas. Instituto de la Mujer, 1990.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. SERVEIS D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC (en preparació). *Criteris de redacció dels textos normatius i declaratius del Parlament de Catalunya*.
- PARLAMENT DE CATALUNYA. SERVEIS D'ASSESSORAMENT LINGÜÍSTIC; SERVEIS JURÍDICS (en preparació). *Manual de tècnica normativa*.
- SANJAUME, Margarida. «Quan les paraules són llei». Ponència presentada en el III Seminari de Correcció de Textos. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.
- SECRETARIA DE POLÍTICA LINGÜÍSTICA; INSTITUT CATALÀ DE LA DONA. *Marcar les diferències: la representació de dones i homes a la llengua*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de la Presidència, 2005.
- TUBER, Silvia (ed.). *Del sexo al género. Los equívocos de un concepto*. Madrid: Cátedra; Instituto de la Mujer, 2003.
- UNESCO. *Recomanacions per a un ús no sexista del llenguatge*. Barcelona: Centre Unesco de Catalunya, 1992.
- WOMEN IN EFL MATERIALS. *On Balance. Guidelines for the Representation of Women and Men in English Language Teaching Materials*. Oxfordshire: Women in EFL Materials, 1991.

Citació recomanada

PAYÀ, Marta. «“Les persones estem preocupats i preocupades” (?!). Criteris per a un ús no sexista del llenguatge en els textos del Parlament de Catalunya». A: *Confonem gènere i sexe? Llenguatge no sexista: fenomen, límit i aplicació* [en línia]. V Jornada de Llenguatge Jurídic i Administratiu Universitari. Universitat de Barcelona, 15 d'abril de 2005. Barcelona: Universitat de Barcelona. Serveis Lingüístics, 2007. <www.ub.edu/sl/cilaj/actes/VJornada/6_Paya.pdf>.

Marta Payà. És llicenciada en Filologia Catalana (Universitat de Barcelona, 1998). Va tenir una beca per a la formació del professorat universitari del Ministeri d'Educació, Cultura i Esports (1999-2002). Després d'haver completat els cursos del programa de doctorat al Departament de Filologia Catalana i d'haver-hi presentat un treball d'investigació, va assolir la suficiència investigadora (Universitat de Barcelona, 2000), i ara fa la tesi doctoral, sobre l'entonació en català col·loquial des del punt de vista de la pragmàtica. Sobre aquest tema, ha publicat articles en revistes especialitzades i ha presentat diverses comunicacions en congressos nacionals i internacionals. Forma part del Grup d'Estudis de Pragmàtica i Anàlisi del Discurs (GrEPAD), del Departament de Filologia de la Universitat de Barcelona, amb el qual col·labora en l'elaboració de materials científics i didàctics. Ha exercit la docència a la Universitat de Barcelona i ha treballat en la correcció i l'assessorament lingüístics. Des de l'any 2003, treballa com a assessora lingüística al Parlament de Catalunya.